

Systém vědeckých znalostí o válce a armádě

*Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálporučíka
M. A. Garejeva, kandidáta vojenských věd, uveřejněný v so-
větském časopise „VOJENNAJA MYSL“ čís. 8/1976.*

Cílem článku je rozebrat obecný systém a klasifikovat celý souhrn vědeckých znalostí o válce a armádě, upřesnit místo a úlohu vojenské vědy v tomto systému znalostí, její předmět a strukturu.

V nárysu celkového plánu „Dialektiky přírody“ B. Engels zkoumal klasifikaci věd jako vazbu věd, která vytváří celkovou architekturu veškerého vědeckého poznání, jako vazby, které se vytvářejí mezi různými oblastmi světa v průběhu jeho vlastního rozvoje a mezi různými oblastmi znalostí o světě v průběhu rozvoje lidského poznání. V obecné klasifikaci věd se odráží logika zkoumaného předmětu a celkové názory na svět a jeho poznání člověkem.

Klasikové marxismu-leninismu vycházeli z existence různých forem pohybu hmoty a zformulovali základní principy klasifikace věd:

— princip objektivnosti, který znamená, že vědy odrážejí různé objektivní procesy a zákony přírody, společnosti a myšlení;

— princip rozvoje, který požaduje, aby se vědy v celkové klasifikaci řadily v určité posloupnosti od jednoduchého k složitějšímu, od nižšího k vyššímu;

— nutnost zachování jednoty historického a logického, teorie a praxe atd.

Tyto obecné principy klasifikace umožňují určit místo a úlohu kterékoliv vědy v celkovém systému věd, neumožňují však řešit všechny metodologické otázky klasifikace různých oblastí poznatků uvnitř každé vědy a jejich vzájemné vazby. Proto ke klasifikaci vědy nebo skupi-

ny věd, které zkoumají stejný objekt, mohou existovat různé přístupy. U předmětové klasifikace se vychází především z toho, jaké zákonitosti určitá věda zkoumá, a zpravidla se používá princip podřízenosti, který odráží vnitřní, organické vazby mezi vědami, které nevyhnutelně jedna z druhé vycházejí a vyvíjejí se. Vědy mohou být klasifikovány z hlediska jejich bezprostředního spojení s praxí, a to dělením na základní a aplikované. Zájmy cílevědomého rozvoje různých oblastí vědění vyvolávají nutnost i problémové klasifikace v případech, kdy nové oblasti vznikají, osamostatňují se a do popředí vyzvedávají velké teoretické a praktické problémy. Přitom současně s principem subordinace může být uplatněn princip koordinace, který bere v úvahu pouze vnější vazby mezi vědami, které se řadí vedle sebe v určité posloupnosti.

V souvislosti se silícím procesem diferenciací a integrací věd, kdy se nepřetržitě objevují nové, stále specializovanější oblasti vědění a zároveň vzrůstá význam systémového studia celé řady blízkých, vzájemně příbuzných problémů a oblastí poznatků, nachází stále širší uplatnění problémová klasifikace. Je jedním ze způsobů přiblížení teorie k potřebám praxe. Přitom problémová klasifikace různých oblastí vědění může být uskutečněna

i bez narušení jejich předmětné struktury, vzájemných vazeb a posloupnosti uspořádání; jejich začlenění do jiných skupin musí být však v souladu s potřebami komplexního výzkumu velkých teoretických a praktických problémů. Takovýto přístup bychom mohli přesněji nazvat jako **předmětově problémovou klasifikaci**.

Takové jsou hlavní principy, na jejichž základě předpokládám v tomto článku rozebrat klasifikaci systému znalostí o válce a armádě. To znamená:

1. Klasifikace věd, zahrnutých do tohoto systému, musí zabezpečit jejich ucelené studium v jejich vzájemné spojitosti.

2. To vyžaduje sloučit tyto vědy a teorie do příslušných skupin na základě těch objektivních zákonitostí, které zkoumají.

3. Vědy a teorie je nutné klasifikovat a utřídit v logické posloupnosti podle té úlohy, kterou mají při přípravě a vedení války v dané historické etapě, s přihlédnutím ke stupni a rozsahu, kterými postihují různé stránky a aspekty války a armády.

4. Struktura klasifikovaných znalostí musí být pohyblivá, pružná a musí co nejlépe odrážet diferenciaci a integraci věd. Zároveň musí zabezpečit systematický a přednostní výzkum nejdůležitějších aktuálních problémů, které vyžadují potřeby praxe.

Při uceleném zkoumání války, jako složitého sociálně politického jevu, který je nejen střetnutím ozbrojených sil, ale i zápasem tříd, států, koalic společenských systémů, zcela jasně se vyčleňují tři skupiny objektivních procesů a jevů se svými vlastními zákonitostmi, které vyžadují jim adekvátní výzkum:

1. Sociálně politická podstata války a její místo mezi jinými společenskými jevy,

2. Ozbrojený zápas,

3. Nevojenské prostředky a formy zápasu s nepřítelem v době války.

Do první skupiny patří nejobecnější zákony války, souhrn nejdůležitějších, základních problémů, které se týkají podmínek vzniku války a armády, jejich vzájemného spojení s jinými společenskými jevy, filosoficko-sociologickou, sociálně politickou a sociálně ekonomickou podstatou války vcelku, všech forem jejího vedení uskutečňovaných jak ozbrojeným násilím, tak i jinými nevojenskými prostředky. Tyto otázky zkoumají všechny tři základní součásti marxismu-leninismu a jeho učení o válce a armádě.

Druhá skupina objektivních jevů a zá-

konitostí, které jsou ve válce hlavní a rozhodující, je spojena se specifikou pokračování politiky prostředky ozbrojeného násilí v těsném spojení s morálně politickými, ekonomickými a vědeckotechnickými faktory, které zobecnují vedení ozbrojeného zápasu. Tyto problémy jsou předmětem výzkumu vojenské vědy a také speciálních oblastí řady společenských, přírodních a technických věd, které hraničí (jsou na styku) s vojenskou vědou a zabezpečují přípravu a vedení ozbrojeného zápasu.

Třetí skupina zahrnuje jevy a zákonitosti, které vyplývají ze zvláštností vedení boje s nepřítelem nevojenskými formami a prostředky. V době války se uskutečňuje politika především prostředky ozbrojeného násilí. Ozbrojený zápas však nevyčerpává všechny prostředky a formy politiky. Proto pro celkové provádění politiky v době války jsou nutné i jiné formy zápasu: ekonomické, vědeckotechnické, ideologické, diplomatické a jiné, které se podílejí na zájmu vedení ozbrojeného zápasu. Vnitřní zákonitost těchto forem boje zkoumají různé společenské, přírodní a technické vědy v souladu s jejich vlastní problematikou.

Objasnění sociální podstaty války a armády, zkoumání různých forem boje je tedy spojeno s výzkumem zákonitostí, které jsou různé svým charakterem — sociálně politické, ekonomické, vojenské, technické — s rozpracováním v podstatě různých teoretických a aplikovaných problémů. Proto jejich celkové poznání nemůže řešit pouze některá věda. Ke studiu všech těchto složitých, různorodých jevů je nutné sjednotit úsilí velkého množství věd, včetně vojenské vědy.

Všechny tyto uvedené oblasti vědění zkoumají válku jim vlastními kategoriemi a metodami výzkumu, mají však svůj rozdílný předmět v souladu se zkoumanými zákonitostmi. Při určování předmětu výzkumu různých věd je nutné vždy pamatovat na to, že pro každou vědu je důležité především to, co tvoří její specifiku, čím se liší od jiných věd.

Nejrozšířenější chyba, která často vede k neplodným sporům, nezdůvodněným závěrům, spočívá v tom, že předmět vědy se ztotožňuje s jejím objektem. Objekt vědy však není vždy totožný s jejím předmětem. Pro názornost můžeme říci, že člověka zkoumají mnohé vědy (filosofické, antropologie, psychologie, lékařské vědy atd.). Různé vědy zkoumají zemi nebo kosmos. Objekt výzkumu těchto věd je navenek shodný, avšak předmět výzkumu je zcela rozdílný. Např. objektem

výzkumu vojenské vědy je válka. Avšak takové otázky, jako jsou podmínky vzniku, podstata a vznik válek a jiné, nemůžeme zvažovat k předmětu vojenské vědy. Vojenská věda není schopna poznat tyto otázky. Zdroje válek odhalili klasické marxismu-leninismu v důsledku zkoumání ekonomického řádu společnosti. Dokázali, že války vznikly se vznikem soukromého vlastnictví a třídního rozdělení společnosti. To je však předmětem historického materialismu a politické ekonomie.

Rovněž je zcela zřejmé, že ne všechny vědecké znalosti (ekonomické, politické, právní, matematické aj.), které používají ve své praxi ozbrojené síly a také ne všechny vědecké disciplíny, které se využívají ve vojenských školách, patří k vojenské vědě. Někdy se však vyskytují snahy určovat předmět výzkumu vojenské vědy nikoli v souladu se zákonitostmi, které poznává, což je jediný možný vědecký přístup, ale na základě mylných představ, že všechny znalosti, které jsou nutné k přípravě a vedení války, mohou být zahrnuté do vojenské vědy. To je však stejně tak nesprávné, jako kdyby se všechny znalosti o přírodě zahrnovaly do kterékoliv jediné vědy (fyziky, chemie, biologie atd.).

Nebo např. válku nemůžeme ztotožňovat pouze s ozbrojeným bojem nebo s vojenským uměním. K vedení války se musí připravovat nejen ozbrojené síly, ale i celá země, ekonomika, všichni lidé. Vojenská věda nemůže stát mimo tyto úkoly. Vojenská věda, zejména teorie strategie, stanoví požadavky na válečné přípravy země, hodnotí morální i ekonomické možnosti státu; neřeší to však bezprostředním zkoumáním těchto otázek, ale vychází ze závěrů sociálně ekonomických věd.

Vytvořením ekonomického a morálně politického potenciálu, potřebného k vedení války, je funkcí celkové politiky

strany a vlády a vyžaduje nejen jejich podřizování zájmům ozbrojeného zápasu, ale i zhodnocení celé řady vnitřních ekonomických a morálně politických zákonitostí. Dokonce i ve válce, kdy vše se podřizuje cílům vítězství, není možné řídit ideologickou prací, národní hospodářství jen na základě pouček vojenské vědy. Politické vedení řeší tyto složité a různorodé úkoly na základě marxisticko-leninské teorie, s využitím výsledků mnohých sociálně ekonomických, technických a jiných věd, včetně vojenské vědy.

Není možné souhlasit ani s takovým stavem, kdy k určování předmětu vědy se přistupuje podle toho, jaké instituci daná oblast vědění slouží, kdo využívá poznatků. Mluvíme-li o vojenské vědě, pak je samozřejmé, že tato věda slouží především ozbrojeným silám. K jejím doporučením však přihlíží také sociálně ekonomické, technické a jiné vědy, a v praktické činnosti i mnohé jiné instituce.

Je zcela nepřipustné, aby otázka třídění znalostí do určité oblasti vědy byla řešena podle prestižních hledisek na základě podřizování jedné instituce druhé nebo podle subjektivních přání vůbec.

Při klasifikaci systému znalostí o válce a armádě je nutné přihlídnout i k tomu, že klasikové marxismu-leninismu nezkoumali jen filosofické, ekonomické a sociálně politické základy války a armády. Rozpracovali i mnohé konkrétní poučky vojenské vědy a vojenského umění. Proto není správné, jak se to někdy dělá, zahazovat tyto otázky do teorie obrany socialistické vlasti nebo do jiných součástí marxisticko-leninského učení o válce a armádě.

Stručně řečeno, daná etapa rozvoje vyžaduje přesnější stanovit předmět a hranice výzkumů všech základních oblastí systému znalostí o válce a armádě.

V souladu s tím rozebereme co nejstručněji obsah věd a teorií, které tvoří tento složitý systém znalostí.

Marxismus-leninismus o válce a armádě

Problémy války a armády zkoumá marxisticko-leninská filosofie, především historický materialismus. Je však zcela zřejmé i to, že válku a armádu zkoumají všechny základní součásti marxismu-leninismu, který jako ucelená jednotná teorie je zkoumá pomocí zákonů, kategorií a principů filosofie, vědeckého komunismu a politické ekonomie.

Podle toho ve struktuře marxisticko-leninské teorie můžeme vyčlenit filosoficko-sociologické, sociálně politické a

politickoeconomické základy (aspekty) učení o válce a armádě, které ve svém souhrnu vytvářejí vzájemně spjaté a jednotné marxisticko-leninské učení o válce a armádě.

Vedoucí úlohu při zkoumání podstaty a obecných zákonů války a armády má marxisticko-leninská filosofie, která je metodologickým a světonázorovým základem celého systému poznatků o válce a armádě. Historický materialismus zkoumá

- filosoficko-sociologické základy učení o válce a armádě;
- podstatu války a armády, obecně sociologické zákonitosti jejich vzniku a rozvoje;
- vztah války a politiky, války a ideologie;
- sociální charakter a typy válek;
- úlohu války a armády v dějinách;
- vztah objektivního a subjektivního ve válce a vojenství;
- úlohu lidových mas a osobností ve válce;
- filosofické základy formování morálně bojových vlastností vojáků;
- filosoficko-sociologické aspekty militarismu aj.

Sociálně politické aspekty války a armády zkoumá vědecký komunismus, především učení o obraně socialistické vlasti. Vědecký komunismus zkoumá:

- problémy války a míru v současnosti, zdroje válečného nebezpečí;
- nutnost a zákonitosti obrany socialistické vlasti a sociálně politické principy vojenské výstavby a vojenské organizace socialistického státu;
- objektivní nutnost vedoucí úlohy marxisticko-leninské strany při obraně socialismu a ve vojenské výstavbě;
- vojenské aspekty politické strategie komunistického, dělnického a národně osvobozenického hnutí.

Politickoekonomické aspekty učení o válce a armádě jsou spojeny s poznáním

- ekonomických zákonitostí války a armády;
- vlivu ekonomického faktoru na průběh a výsledek války, materiálních základů vojenské síly státu, specifiky působení ekonomických zákonů v období přípravy a vedení válek v různých společensko-ekonomických formacích.

Nutnost uceleného výkladu marxisticko-leninského učení o válce a armádě je zcela zřejmá.

1. Nejen učení o válce a armádě, ale i mnoho jiných základních učení a koncepcí marxismu-leninismu, třebaže je

zkoumají z různých hledisek všechny základní součásti marxismu-leninismu, vyúsťují do jednotného učení o státu, o třídách, o třídním boji, proletářské revoluci aj. Např. historický materialismus poznává podstatu státu, jako úlohu a místo v politické organizaci společnosti; politická ekonomie — ekonomický řád společnosti a jeho vliv na strukturu a charakter státní nadstavby; teorie vědeckého komunismu — podstatu diktatury proletariátu a rozvoje státu v období socialismu.

2. Objektivně všechny jevy, spojené s válkou a armádou, jsou skutečně navzájem spojené a můžeme je rozdělit na základní části jen podmíněně. Např. rozpracování teorie obrany socialistické vlasti není možné bez poznání filosoficko-sociologických a ekonomických základů války a armády. Válka je dvoustranný jev. Proto také problém obrany socialistického státu nemůže být zkoumán odděleně od takových otázek, jako je agresivní podstata imperialismu, možné zdroje, typy a druhy válek, obecné zákony a faktory, které určují průběh a výsledky války.

3. Chápeme-li marxisticko-leninské učení o válce a armádě jako souhrn různých vzájemně oddělených učení a považujeme-li dokonce i otázky vojenské organizace socialismu za samostatné učení, které prý není součástí teorie obrany socialistické vlasti, pak při jejich studiu nemůžeme realizovat systémový přístup a tudíž ani je prozkoumat v celé jejich složitosti a úplnosti. Takové teoretické, scholastické konstrukce postrádají elementární logiku. Vzniká otázka, jaká může být obrana socialistické vlasti bez určité vojenské organizace, nebo jak můžeme zkoumat válku a armádu navzájem odtržené, když ozbrojeně násilí bez armády neexistuje a bez něj není ani války.

Marxisticko-leninské učení o válce a armádě působí obecně jako organizační a ideově metodologické jádro celého souhrnu znalostí o válce a armádě, včetně vojenské vědy.

Vojenská věda

V celkovém systému znalostí o válce a armádě zaujímá důležité místo vojenská věda. Protože je nejvíce svázána s poznáváním ozbrojeného násilí jakožto rozhodujícího prostředku politiky v době války, patří jí také hlavní úloha při rozpracování způsobů dosažení politických cílů ozbrojeným způsobem. Vojenská věda, která se řídí marxisticko-leninskou

metodologií a učení o válce a armádě, zkoumá ozbrojený zápas v nerozlučném spojení s obecnými zákony války a faktory společensko-ekonomického a politického charakteru. **Představuje systém znalostí o zákonech a charakteru ozbrojeného zápasu, o vojenské přípravě země a ozbrojených sil na válku a způsobech jejich využití k dosažení politických cílů.**

Vojenská věda zkoumá válku v rámci svého předmětu a je tedy společenskou vědou. Současně se však setkává nejen se sociálními, ale také s přírodními a technickými procesy a jevy. Touto součástí své problematiky je tudíž těsně svázána i s přírodními a technickými vědami.

Při definici struktury, úlohy a místa různých oblastí vojenské vědy použijeme obecné principy klasifikace. Zvláštní podstata války a vojenství vyžaduje vzít v úvahu řadu zvláštností. Oblasti vojenské vědy nemůžeme vždy uspořádat od jednoduchého ke složitějšímu, od nižšího k vyššímu. Válka je pokračováním politiky násilnými prostředky. Z tohoto důvodu mají určující význam ty vazby mezi oblastmi vojenských znalostí, které se realizují shora dolů: strategie vychází z politiky, operační umění z požadavků strategie, atd. Přitom všechny otázky výstavby, přípravy a zabezpečení ozbrojených sil se řeší vzhledem k charakteru a způsobům vedení ozbrojeného zápasu, které diktují požadavky: jaké ozbrojené síly jsou potřebné, na jakou válku a jak je připravit atd. Spolu s tím se přibližují i k zpětné vazbě zdola nahoru. Strategický nebo operační úspěch se skládá ze souhrnu úspěšných bojových činností jednotek, útvarů a svazků. To vyžaduje věnovat pozornost mnoha složitým horizontálním a diagonálním vazbám, zejména vlivu rozvoje zbraní a techniky na způsoby bojové činnosti a celé řadě jiných vazeb a vzájemných vztahů.

Struktura a obsah vojenské vědy musí co nejúplněji odrážet právě ty objektivní procesy, které studuje. Na základě výše uvedených definic předmětu vojenské vědy můžeme její strukturu a obsah vymezit přibližně takto:

1. **Při předmětové klasifikaci oblastí vojenské vědy**, řešené v souladu s poznávanými zákonitostmi, vojenská věda zahrnuje: obecnou teorii vojenské vědy, teorii vojenského umění, teorii výstavby ozbrojených sil, teorii vojenského výcviku a výchovy a teorii vojenské ekonomiky.

Obecná teorie studuje systém zákonů ozbrojeného zápasu, jeho vzájemné vazby s obecnými zákony války, předmět a strukturu vojenské vědy, její úlohu a místo v celkovém systému znalostí o válce a armádě. Nyní, kdy se konstituovala věda o vědě, je velice důležité, aby měla své opěrné body ve všech vědních oblastech v podobě jejich obecných základů nebo teorií. Hlubší sebezobnování každé vědy bude kladně působit při ujasňo-

vání obecných procesů, které probíhají ve všech vědách.

Jádem vojenské vědy je teorie vojenského umění, která studuje zákonitosti, charakter, principy a způsoby vedení ozbrojeného zápasu strategického, operačního a taktického měřítka a v souladu s tím zahrnuje teorii strategie, operačního umění a taktiky.

— **Teorie strategie**, která je nejvyšší oblastí teorie vojenského umění a je jednodušší pro celé ozbrojené síly, studuje vojenskostrategický charakter války, zákony, principy a způsoby ozbrojeného zápasu strategického měřítka, vypracovává doporučení pro vojenskou přípravu země, formy a způsoby strategické činnosti, řízení ozbrojených sil, hodnocení a využití morálně politických a ekonomických možností státu v zájmu vedení ozbrojeného zápasu, organizace strategického týlu a všech druhů strategického zabezpečení.

— **Teorie operačního umění** studuje charakter soudobých operací, principy a způsoby přípravy a vedení společných a samostatných operací operačních svazů, druhů ozbrojených sil, činnosti operačních stupňů velení, otázky hodnocení a využití morálně politického faktoru při přípravě a vedení operací, operačního umění a teorie operačního umění druhů ozbrojených sil, týlu ozbrojených sil a civilní obrany.

— **Teorie taktiky** se zabývá otázkami přípravy a vedení boje jednotek, útvarů a svazků v různých sférách (na souši, vodě a ve vzduchu). V souladu s tím zahrnuje: teorii taktiky vševojskového boje a teorii taktiky druhů ozbrojených sil, druhů vojsk a speciálních vojsk.

Teorie výstavby ozbrojených sil studuje zákony a principy organizace ozbrojených sil, principy a metody jejich doplňování a technického vybavení, systém mobilizace a rozvíjení vojsk, přípravu záloh, organizaci vojenské služby a jiné otázky.

Teorie vojenského výcviku a výchovy studuje zvláštnosti a principy vojenského výcviku a výchovy, formy a metody přípravy vojenských kolektivů (vojsk a štábů), výcviku a výchovy generálů, důstojníků a všech příslušníků ozbrojených sil, psychologické aspekty vojenského výcviku a výchovy.

Teorie válečné ekonomiky je těsně svázána s ekonomickými vědami a do jisté míry je vzhledem k vojenské vědě hraniční a styčnou vědou. Vzhledem k rostoucímu významu válečné ekonomiky pro zabezpečení ozbrojeného zápasu, zahrnuje do vojenské vědy ty její části, které jsou z vojenského hlediska nejspeci-

těšší. Teorie válečné ekonomiky rozpracovává v souladu s charakterem války požadavky na ekonomiku země, způsoby ekonomického zabezpečení vedení ozbrojeného zápasu, způsoby efektivního využití materiálních zdrojů vyčleňovaných pro ozbrojené síly.

2. Při předmětově — problémové klasifikaci vojenské vědy se v jejím rámci samostatně vyčleňují takové oblasti vojenské vědy, jako teorie řízení ozbrojených sil, teorie týlu ozbrojených sil, teorie vyzbrojování, teorie civilní obrany a dějiny vojenského umění. Dozrává nutnost samostatně zkoumat teorii radioelektronického boje a některých dalších velkých problémů.

Problémová klasifikace vede ke konstituování řady komplexních věd. Je to jedna z forem integrace věd v podmínkách jejich nepřetržité diferenciace a úzké specializace.

Ke komplexním vědám můžeme zařadit teorii vyzbrojování, teorii civilní obrany, teorii radioelektronického boje aj., v nichž je koncentrováno úsilí a metody různých teorií a styčných věd.

Nutnost vyčlenit některé oblasti vojenské vědy při problémové klasifikaci vzniká v souvislosti se systémovým studiem všech „příbuzných“, mezi sebou vzájemně svázaných problémů, které vznikají současně v různých oblastech vojenské vědy, a také s cílem plně využít při řešení těchto problémů výsledků jiných společenských, přírodních a technických věd. Např. teorie velení vojskům se odvíjí ve všech oblastech vojenské znalosti: v teorii vojenského umění, ve výstavbě ozbrojených sil, výcviku a výchově příslušníků ozbrojených sil atd. Přitom nejde o to, vyjmout odtud tyto otázky. To není ani možné. Existují však principy a zákonitosti, které jsou stejně důležité pro procesy velení v libovolné oblasti vojenské činnosti, které musí teorie velení studovat komplexně, z jednotných stanovisek a přístupů, přičemž využívá výsledků kybernetiky i vědy o řízení.

Teorie týlu ozbrojených sil má studovat obecné zákonitosti a principy organizace a činnosti týlu ozbrojených sil, systém týlového zabezpečení ozbrojených sil v míru i ve válce, organizaci a činnost

strategického týlu, vzájemné vazby s válečnou ekonomikou, úlohu a místo operačního a vojskového týlu v celkovém systému týlu ozbrojených sil, zvláštnosti řízení týlu.

Teorie vyzbrojování rozpracovává vědecky zdůvodněné závěry a doporučení pro uskutečňování jednotné vojenskotechnické politiky státu. Vychází přitom z charakteru ozbrojeného zápasu a požadavků vojenského umění. Její nejdůležitější problémy jsou: odhalování zákonitostí rozvoje zbraní a bojové techniky a zbraňových systémů vcelku; rozpracování metodologie realizace perspektivních strategických a operačně taktických požadavků na zbraňové systémy v procesu jejich tvorby; použití metod systémové analýzy pro stanovení optimálního poměru sil různých druhů zbraní a vojenské techniky a směrů sladěného rozvoje výzbroje; rozpracování obecných teoretických základů funkčního (strukturálního) a konstrukčního uspořádání zbraňových systémů, jejich výroby a exploatace.

Teorie civilní obrany je těsně svázána s mnoha společenskými, přírodními a technickými vědami. V oblasti ozbrojeného zápasu studuje: principy ochrany obyvatelstva v soudobé válce, způsoby zvyšování odolnosti ekonomiky, formy a metody organizace prací při likvidaci následků nepřátelského napadení atd.

Všechny oblasti a znalosti, které patří do vojenské vědy, mají složitou strukturu. Existují mezi nimi těsné koordinační a subordinační vazby. Proces diferenciace a integrace věd vyvolává také nutnost systematického zkoumání různých oblastí vědění a problémů, spojených s využitím druhů ozbrojených sil ve válce. V této souvislosti je úplně správné zkoumat v rámci vojenské vědy teorie použití a výstavby druhů ozbrojených sil (teorie raketových vojsk strategického určení, pozemních vojsk, vojsk PVOS, vojenského letectva), jakožto její nedílné součásti. Předmětem zkoumání teorií druhů ozbrojených sil jsou způsoby strategického použití druhů ozbrojených sil, operační umění a taktika druhů ozbrojených sil, druhů vojsk (sil), zvláštnosti výstavby, výcviku a výchovy, dějiny druhů ozbrojených sil.

Oblasti společenských, přírodních a technických věd spojených se zabezpečením ozbrojeného zápasu

Změna charakteru války, upevnění a rozšíření vazeb vojenské vědy se společenskými, přírodními a technickými vědami přivedla ke vzniku vojenského problema-

tiky v celé řadě společenských, přírodních a technických věd, spojených s přípravou ozbrojených sil na válku, tvorbou zbraní a vojenské techniky, všestranným

zabezpečením přípravy a vedení ozbrojeného zápasu.

V oblasti společensko-politických věd, kromě marxisticko-leninského učení o válce a armádě, mají pro ozbrojenou sílu velký význam: věda o výstavbě strany a její oblast o stranickopolitické práci v ozbrojených silách, teorie vojenského práva, vojenská psychologie, vojenská etika a vojenská historická věda.

— **Teorie stranickopolitické práce** vychází z obecných vědeckých základů stranické výstavby a jako základní součást této společenské vědy rozpracovává otázky stranickopolitické práce s veškerou specifikou ozbrojených sil a ozbrojeného zápasu. Formy a metody práce velitelů a politických orgánů, stranických a komsomolských organizací jsou za bojové situace úplně jiné, než v kterýchkoli jiných podmínkách, proto je možné tyto otázky důkladně rozpracovat pouze na základě poznání zákonů ozbrojeného zápasu a principů vojenského umění při rozhodujícím a určujícím významu obecných stranických ustanovení.

— **Teorie vojenského práva** vypracovává doporučení k tvorbě systému právních norem v oblasti výstavby ozbrojených sil, regulace vztahů mezi vojenskými osobami, stanovení jejich povinností, práv a odpovědností při výkonu vojenské služby v míru i za války. Normy vojenského práva jsou poznamenány požadavky ozbrojeného zápasu, odrážejí zvláštnosti a specifiky ozbrojených sil (bezpodmínečná podřízenost náčelníkům, systém nedílné velitelské pravomoci atd.). Přihlíží také k mezinárodním vojenskoprávním otázkám.

— **Vojenská psychologie** je oblastí psychologické vědy. Objašňuje zvláštnosti psychiky člověka v procesu ozbrojeného zápasu, rozpracovává doporučení pro psychologickou přípravu vojáků, zkoumá psychologické základy formování a činnosti vojenských kolektivů, rozpracovává metodiky výzkumu schopností člověka k plnění rozličných druhů vojenské činnosti. Tyto úkoly nemohou řešit jiné oblasti psychologické vědy.

Oblasti společenských, přírodních a technických věd, které zkoumají nevojenské formy boje s nepřítelem

Základem všech rozporů a konfliktů, které rodí válku, jsou hluboké sociální kořeny, celý komplex politických, ekonomických, ideologických, vojenských souvislostí a vzájemných vztahů mezi třídami a státy, které vyplývají ze společen-

— Mezi styčnými a hraničními vědami hraje významnou úlohu **vojenská historická věda**, která zahrnuje dějiny válek, dějiny vojenského umění a ozbrojených sil, vojenskou historiografii a vojenskou nauku o pramenech, vojenskohistorickou statistiku a vojenskou archeologii. Jsou součástí obecné historické vědy a současně se bezprostředně přimykají k vojenské vědě. Takové oblasti, jako dějiny ozbrojených sil a vojenského umění, jsou základními součástmi vojenské vědy.

Rozvoj vojenské problematiky v **oblasti přírodních věd** vedl ke vzniku celé řady takových vojenskospeciálních věd, jako je vojenská geografie, vojenská kartografie, vojenská geodézie, vojenská topografie, vojenská hydrometeorologie, vojenská navigace, vojenské lékařské vědy a jiné vědy, jejichž poslání je zcela zřejmé.

V oblasti technických věd se objevuje řada takových oblastí, které bychom mohli nazvat vojenskotechnickými vědami. Každá z nich má mnoho zvláštností, avšak v celku jsou svázány s rozpracováním těchto základních problémů: projektování a výroba výzbroje, způsoby efektivního využití bojových možností zbraní a vojenské techniky, základy exploatace a oprav výzbroje. Patří sem i takové vědy, jako balistika, teorie střelby, vojenská radioelektronika, vojenská kybernetika, ženíjní stavby a mnohé jiné vědy.

Na styku vojenské vědy s jinými vědami se objevily obecné problémy, jejichž vyřešení může být dosaženo v rámci několika oblastí vědění. To zabezpečí všestranné zkoumání problémů přípravy a vedení ozbrojeného zápasu s ohledem na morálně politický a ekonomický faktor a úplnější využití výsledků všech věd pro upevnění obranyschopnosti státu a zvýšení obranné moci ozbrojených sil. Rozšíření a prohloubení vazeb vojenské vědy s jinými společenskými a technickými vědami obohacuje nejenom její obsah, ale i metody výzkumu. Zvláště charakteristické je v tomto smyslu stále širší pronikání heuristických, matematických a jiných metod do vojenské vědy.

ského řádu a politických cílů války. Proto válka není výrazem nějakého jediného rozporu, ale všech sociálně politických a ekonomických rozporů a z nich vyplývajících různých forem boje. Zápas s nepřítelem probíhá jak pomocí všestranné-

ho zabezpečení ozbrojeného zápasu, tak i prostřednictvím ekonomických, ideologických a diplomatických forem boje.

Zabezpečuje-li vojenská věda spolu s vymezenými oblastmi jiných věd vedení ozbrojeného zápasu, pak jiné společenské, přírodní a technické vědy zkoumají jiné formy boje s nepřítelem a činnosti států: ideologickou, ekonomickou, diplomatickou, právní aj.

Ekonomický boj je veden s cílem zabezpečit ekonomickou převahu nad nepřítelem. V podmínkách použití raketových jaderných zbraní se stává ekonomika bojujících zemí objektem daleko silnější a intenzivnější ozbrojené činnosti.

Ekonomické vědy zkoumají specifiky činnosti národního hospodářství v podmínkách války. Vypracovávají zejména doporučení k přechodu národního hospodářství z mírového na válečný stav, zkoumají zvláštnosti plánování národního hospodářství v podmínkách války, specifiky práce a organizace průmyslu, dopravy, zemědělství a peněžnictví v podmínkách války, otázky pracovních sil a platů v letech války, otázky tvorby cen a hospodářského rozpočtu ve válečném průmyslu, vztahy mezi válečnou a mírovou produkcí ve skladbě národního hospodářství, regulování pracovní síly, řízení ekonomiky v době války atd.

Diplomatický boj v průběhu války zaujímal vždy důležité místo a v soudo-

bých podmínkách neztrácí svou úlohu. Jeho cílem je upevnění socialistické koalice, boj o spojence a rozpad nepřátelské koalice.

V celkovém systému znalostí o válce zaujímá zvláštní místo vojenská doktrína jakožto systém oficiálně přijatých názorů na přípravu a vedení války, v níž jsou koncentrovány její nejdůležitější principiální zásady. Jejím teoretickým základem je především marxismus-leninismus, vojenská věda a v určité míře celý systém vědeckých poznatků o válce a armádě, který jsme rozebrali. Vojenská doktrína má vojenskopolitickou a vojenskotechnickou část, zahrnuje všechny aspekty války a je závěrem a výsledkem jejího poznání. Z tohoto důvodu hraje velkou koordinující a organizující úlohu. V praktické části vychází z konkrétních politických zásad a z rozhodnutí politického a vojenského vedení. Vojenská doktrína nezahrnuje celý systém znalostí o válce a armádě, ale pouze hlavní, základní ustanovení. Vybírá si z něho všechno progresivní a přihlíží k situaci a možnostem státu. Vojenská doktrína zpětně ovlivňuje rozvoj systému znalostí o válce a armádě, stanoví hlavní směry jejich rozvoje. Všechny součásti systému znalostí o válce a armádě jsou soustředěny na řešení nejdůležitějších úkolů v rámci přijaté doktríny.

☆

Filosoficko-sociologické, sociálně politické, ekonomické, vojenské a vojenskotechnické, právní, historické, psychologické a pedagogické znalosti o válce a armádě vytvářejí tudíž plně vyhraněný systém, spojený jednotným metodologickým základem — marxismem-leninismem. Všechny součásti tohoto systému zkoumají válku a armádu z různých hledisek, v různém rozsahu, s různým stupněm konkretizace a zobecnění a odpovídají na všechny aktuální otázky současné epochy, počínaje určením místa vojenského násilí pro vítězství socialismu a konče rozpracováním doporučení k odvrácení světové raketové jaderné války.

Proto studium války a armády nemůže být monopolem jedné nebo několika věd. Válce a armádě jsou vlastní zákonitosti, rysy a zvláštnosti, které se nevypárají studiem ani v rámci marxisticko-leninského učení o válce a armádě, ani v rámci vojenské vědy. Všestranné a úplné studium všech aspektů války a armády je možné pouze v rámci celého systému rozebraných znalostí.

Klasifikace věd není samoúčelem a zdaleka ne vedlejší otázkou. Klasifikace musí sloužit jako teoretický základ pro praktickou činnost.

Jasná klasifikace vědeckých znalostí, které tvoří obsah vojenské vědy, umožňuje:

- zdůvodnit a určit, na rozvoj kterých oblastí vědy je nutné soustředit hlavní úsilí v určité etapě jejich rozvoje v souladu s praktickými potřebami;

- stanovit hlavní organizace, zodpovědné za rozpracování základních oblastí vědy, za organizaci a strukturu vědeckých zařízení;

- uskutečnit systémový přístup k plánování vědeckovýzkumných prací tak, aby se sjednotilo úsilí mnoha vědeckých kolektivů k řešení nejdůležitějších a nejaktuálnějších problémů;

- zdokonalovat učební programy vysokých škol a také programy operační a bojové přípravy tak, aby vojenské kádry studovaly všechny základní oblasti vojenské vědy a aby si včas osvojily její výsledky.